



Indigo Pure

Ett undersökande arbete om indigo.

Linnea Alm Wahlberg
Högskolan för design och konsthantverk,
Göteborgs universitet
Göteborg, 19:e april 2010
Examensprojekt 15hp,
Konstnärligt kandidatprogram i Textilkonst 180 hp
Examinator: Annika Ekdahl
Extern handledare: Anna Eklind
Opponent: Jonathan Josefsson

Tack till:
Syateljén
Världskulturmuseet
Per Lincoln
Familjen
Klassen
Handledare

INNEHÅLLSFÖRTECKNING:

PROJEKTBEKRIVNING	4
INLEDNING	6
DISPOSITION	6
FÖRUNDERSÖKNING	6
- Indigons magi och ursprung	6
- Jeans	8
- Det blåa	8
- Mönster	9
- Samtida referenser	9
- Teknik och färgning - mitt eget praktiska arbete	11
- Mönsterskiss	11
- Provfärgning	11
- Materialval	12
- Studiebesök i Världskulturmuseets magasin	12
- Provfärgning igen	14
- Beslut	14
- Studiebesök på Chalmers hos Per Lincoln	14
FÖRVERKLIGANDE	15
- De tre tillsammans	16
- Mönster 1 – doppade ränder	16
- Mönster 2 – fransar	16
- Mönster 3 – slitna lappar	17
- Knappar	19
REFLEKTION	19
LITTERATURLISTA	27
BILDFÖRTECKNING	27

PROJEKTBSKRIVNING FÖR KANDIDATARBETE, 5/2 2010

Inriktning; Idé, utgångspunkt och bakgrund

För två år sen återsåg jag en tröja från min barndom, en stickad bomullströja från åttiotalet, med reliefmönster, i jeansblå färg. Den var stor, oformlig, sliten och nött. Återsynen satte igång tankar om blå färg, jeans, slitningar och stickat. Idéerna trivdes och kände igen sig, jag hade till exempel vävt bilden av ett slitet jeansskrev på jaquardvävstolen månaden innan. Jag funderade mycket på stickat, kanske också i kombination med tryckta mönster. Och att bara jobba med blått kändes spännande. Indigoblått, som i jeans.

Under året har jag funderat vidare och projektet har utvecklats; jag har lämnat det stickade bakom mig, fokuserat mer på det blå, indigon, som är en riktig ikon inom textilhistorien.

Indigons historia går att följa genom hela världen, på vitt skilda platser har den magiska växtfärgen använts till textilier för att på olika sätt utsmycka och skydda kroppen. Jag kan följa dess praktik i Japan, Afrika, Kina, Mexico och Ungern för att nämna några få av de platser som av tradition färgat med Indigo. På många platser och i många tidsepoker har den blå färgen betraktats som magisk och av högsta status. De mönstrade tygerna har använts i vardag och ceremonier. Jag fascinerar och inspireras av indigons historia och jag vill ta del av traditionen och lära mig tekniken. Med mitt intresse för kroppen, utsmyckningen av den, vår identitet och status vill jag titta närmare på indigons roll som utsmyckare och statussymbol. Indigo var ofta väldigt dyrt och få kände till hemligheterna bakom färgningen, vilket ledde till att det var en åtråvärd färg. Status, identitet och illusionen om oss själva är något jag ofta tänker på och något jag arbetat med i tidigare arbeten. Kan jag genom att följa indigon, genom jeansen och modet omkring, förstå något om synen på vår kropp idag? Att jag fastnat för indigo och hållit kvar vid det beror på en nyfikenhet på en ny teknik att behärska och att jag under min utbildning och under det här halvåret på utbyte i Köpenhamn ägnat mig mest åt mönster och jag känner att det är något jag vill fortsätta att utveckla, om än på nya sätt. Jag tycker också att indigons historia är intressant att arbeta med i förhållande till utsmyckning och status.

Hur kan jag med utgångspunkt i indigofärgning, ur ett både tekniskt och ett kreativt synsätt, skapa en kollektion textilier till kläder?

Genomförande och metod

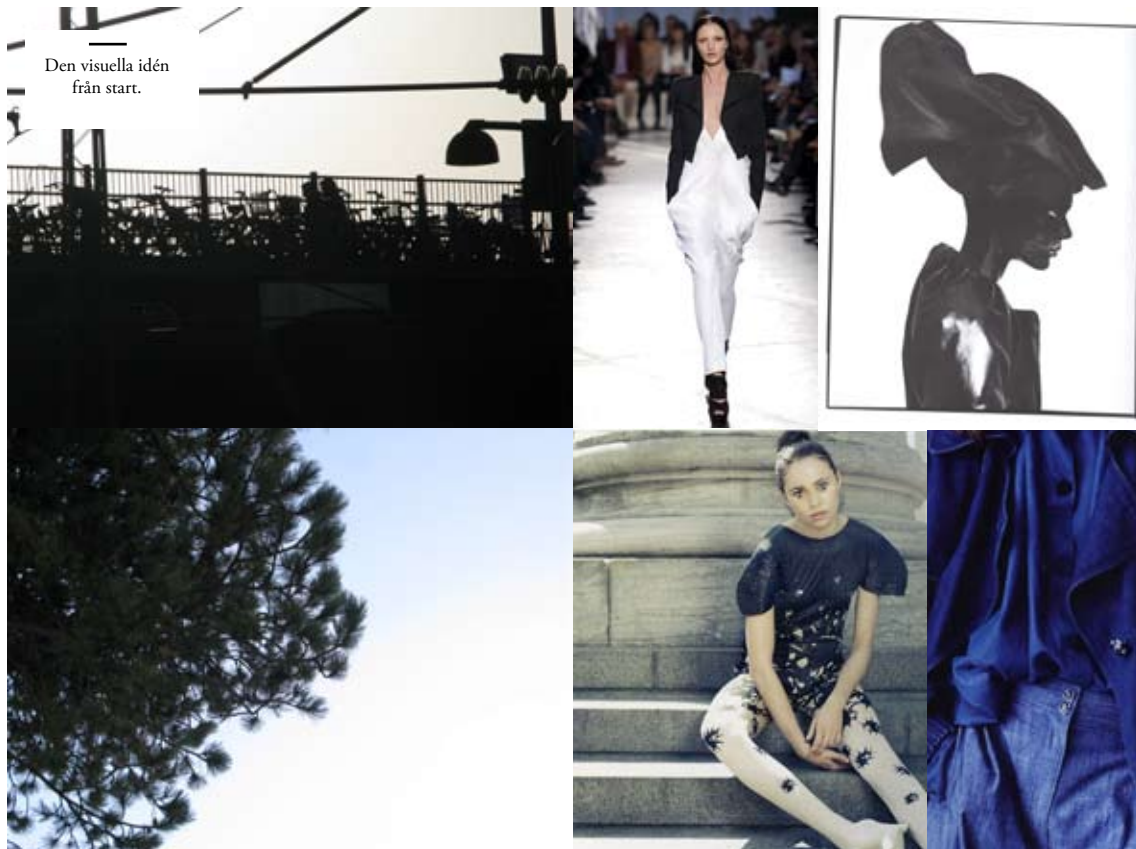
Research kring indigo och dess historia, texter om kropp och identitet idag. Research om jeans och modet kring. Skissa utifrån resultat av provfärgningar och utifrån researchmaterialet. Jag tycker om att gå mellan det praktiska arbetet och skissbordet eftersom nya idéer alltid dyker upp, därför varvar jag provfärgningar och materialtester med skiss och research. Jag tycker om att fotografera och tänker att jag kan ta inspirationsbilder till underlag för mönster. Indigofärgning och mönstring genom reservage av vax och mjöl (jag vill testa att arbeta med screenramar och mjölpasta, vax måste jag göra schabloner för, eller rita direkt på), och doppning (att jag helt enkelt doppar ner delar av tyget och får en nyansskiftning när färgen kryper upp). Jag kommer att arbeta med olika kvaliteter av silke och bomull. En intensivare skissperiod när provfärgningarna är klara för att samla ihop allt material och ta beslut om en form för färgning, mönstring och plaggets form.

Avgränsningar

Jag väljer bort att arbeta med vävning och stickning, även om det är komponenter som skulle kunna läggas till i ett fortsatt arbete kring ämnet. Shibori och knytbatik tror jag också att jag avstår ifrån att undersöka. Vi hade en shiborikurs i tvåan och det är inte det uttrycket jag är ute efter. Jag är heller inte ute efter att göra inredningstextilier.

Målsättning

Jag vill skaffa mig tekniska kunskaper om indigofärgning och lära mig om en viktig del i textilhistorien. Tankarna om status, kropp och identitet ska få en form och ett visuellt uttryck. Jag vill presentera en textilkollektion där jag tar fram mönster och form till kläder med indigo. Det stora målet är att experimentera med indigo och mönster men jag vill gärna presentera arbetet med färdiga plagg. Tänker mig att plagg och mönster skapar en helhet.



INLEDNING

Jag började mitt arbete med indigo på ett ganska förutsättningslöst sätt. Trots att jag hade satt upp mål, syfte och en visuell vision ville jag vara öppen för vart min undersökning kunde föra mig. Jag ville låta mina prover inspirera mig. Den visuella idé handlade om mycket kontrast mellan det vita och det blåsvarta. Mönster som löstes upp mot det vita eller det blå, en slags gränsdragning på kroppen, något som förstärkte upplevelsen av en viss kroppsdel, och en idé om att plagg och mönster som skapade en helhet. Mina tankar om kropp, identitet och status skulle få plats, en teknikundersökning, mönsterformgivning och klädformgivning likaså.

Begreppen identitet och status i koppling till den klädda kroppen handlar för mig om hur man med kläder uttrycker sig själv. Vilka medel man tar till och varför. Med jeans som är så starkt kopplade till indigo har man uttryckt sin identitet och grupptillhörighet de senaste femtio åren och därför ville jag gå närmre in i jeansens värld. Jag fann en helt ny kunskap och upptäckte en bra ingång i arbetet med att gestalta indigo. Det unika med jeans är bland annat deras förmåga till ett personligt uttryck i det sätt de slits. Utan indigons speciella egenskaper som färg skulle dessa slitningar inte uppstå på samma sätt.

Arbetets namn Indigo Pure kommer från den första syntetiska indigon som kom på marknaden i slutet av 1800-talet. Men namnet är även illustrativt för vad mitt arbete har kommit att handla om: en vilja att berätta om dem egenskaper och förutsättningar som gör indigo så unikt och som har bevarat färgen in i vår tid. Engelskans pure betyder: ren, oblandad, oförfalskad och äkta¹. Orden beskriver på vilket sätt jag har förhållit mig till färgen.

DISPOSITION

Jag börjar med indigons historia i grova drag, vilken kommer ingå i avsnittet; *förundersökning* där jag också beskriver min process och de provfärgningar jag gjort. Eftersom arbetet är uppbyggt på en stor undersökning om en färg och en teknik kommer det avsnittet vara långt. Därefter följer avsnittet *förverkligande*, där redovisar jag mina resultat och hur jag kommit fram till dem. I avsnittet *reflektion* funderar jag kring vad jag har lärt mig, hur resultatet hänger ihop med projektbeskrivningen, och även hur jag nu kan gå vidare.

FÖRUNDERSÖKNING

Indigons magi och ursprung

Indigofärgning har sina rötter 5000 år tillbaka i tiden och är en färg som varit omgiven av mycket mystik och magi. Till stor del kan det bero på att själva färgningsprocessen varit och är magisk, även om man nu vet vad det är som sker rent kemiskt. När indigoämnet är i sin upplösta form är badet inte blått utan gröngult och de tyger man tar upp har också denna färg, men i kontakt med syret i luften blir det sakta blåare och blåare. Det är lika magiskt varje gång. Det som sker beror på att indigoämnet som inte är lösligt i vatten, måste lösas upp med hjälp av kemikalier. På kemispråk heter det att man tillför ett reduktionsmedel, ofta är en metall, i ett svagt basiskt bad. Vid en reduktion laddas, i det här fallet, indigoämnet som då blir lösligt och kan knytas till fibern, när sedan fibern tas ur badet och kommer i kontakt med syret sker en oxidation som gör att laddningen försvinner, indigon blir åter olöslig men nu inkapslad i tyget. När man började färga med indigo uppstod den här processen av att man lät badet jäsa och de bakterier som bildades fungerade som reduktionsmedel. Badet var en blandning av urin, kalk och asklut.²

¹ <http://lexin.nada.kth.se/cgi-bin/sve-eng>.

² Gösta Sandberg, *Indigo – en bok om blå textilier*, 1986, Nordstedts, Stockholm, s 38, 114.



Ursprungligen utvinns det naturliga indigoämnet ur växter, den vanligaste är *Indigofera Tinctoria* som förekommer bland annat i Indien, Kina; Indonesien och norra delarna av Sydamerika. Framställningen av själva ämnet varierar men en förenklad beskrivning av processen är att man jäser bladen i ett vattenfyllt kar tills vätskan blir blå, varpå en lång procedur av rörande och vispande tar vid tills en blå fällning lägger sig på botten av karet. Fällningarna är indigoämnet och processen avslutas med att massan kokas och sen torkas under några månader.³

På det här sättet har indigoämnet framställts i många delar av världen fram till början av 1900-talet då användningen av en syntetisk indigo tog över. Ett antal kemister listade ut att man kunde framställa färgämnen ur stenkolstjära, som var en restprodukt i industrin. Dessa färger kom att kallas anilinfärger.⁴ Det tyska företaget Badische Anilin und Soda Fabrik, BASF kommersialiserar syntetisk indigo 1897 under namnet Indigo Pure och idag tillverkas den i fabriker världen över.⁵ Mest till den enorma jeansindustrin, som årligen producerar ungefär 1 miljard jeans.⁶

³ Sandberg, s. 20-22.

⁴ Ibid, s.32.

⁵ James Sullivan, *Jeans – a Cultural History of an American Icon*, 2006, Gotham Books, New York, s. 188-189.

⁶ Jenny Balfour Paul, *Indigo*, 1998, British Museum Press, London, s. 87.

Indigo har varit och är fortfarande en stor handelsvara och har under historien gett upphov till många strider och förbud. När handeln med Kina och Indien tog fart under 1500-talet blev indigo en dyrbar och eftertraktad vara i Europa och hotade att konkurrera ut indigons färgsvaga kusin vejde⁷ varpå förbud och till och med dödsstraff för all indigoimport infördes.⁸ I Trakten kring Rio de Janeiro var det ett tag så lönsamt att producera indigo att det blev brist på mat.⁹

Jeans

Indigo är som sagt en viktig ingrediens vid tillverkningen av jeans, en uniform i stora delar av världen. Jeans bärs av alla, både män som kvinnor och i alla samhällsgrupper. Under de senaste 60 åren har det varit definierande för många subkulturer; bikers, hippies, hip hopare för att nämna några.¹⁰

När jeansen började användas av gruvarbetare och skoghuggare i slutet av 1800-talet i USA var de ett par slitstarka arbetarbyxor med kopparnitförestärkta fickor.¹¹ Förvandlingen till dagens plagg har i stora drag gått från dessa billiga och funktionella arbetarkläder via cowboys, James Dean och Marlon Brandos rebeller. De intellektuella arbetarsympatier, punkrörelsen och fram till prisfenomenet ”designer jeans”.¹²

Jeans har en egenskap som bidragit till dess popularitet och det är deras förmåga till ett eget och unikt uttryck i dem slitningar som uppstår är formade efter den egna kroppen. Ett par slitna jeans skapar en tredimensionalitet på ett annat sätt än ett par enfärgade byxor. Detta är direkt kopplade till indigons egenskap som färg. Att indigo slits på det här speciella sättet beror på att färgämnet inte förenas med fibern utan lägger sig runt den. För att uppnå rätt färgnyans måste tygerna eller trådarna doppas flera gånger. Färgen hamnar i lager runt fibern och slits ner i den ordningen. Indigons slitsvaghet har blivit dess styrka, det finns ingen syntetisk blå färg som kan ge samma uttryck och därför finns indigo bevarat i dag.¹³ I boken *Indigo* av Jenny Balfour Paul finns ett citat om jeans som fick mig att börja fundera mycket kring vad en slitning betyder, en amerikansk författare resonerar kring sin och sina barndomskompisars sätt att göra sina jeans mer personliga i efterkrigstidens USA:

”It never occurred to us all that our sanding and hosing down, bleaching and grating and scalding was a form of adornment in itself, as ritualized as the cutting of tribal scars, as strict and exact as the magic of painting one’s body for war or for mourning. It was just what you did with Levis. It was magic.”¹⁴

Historien om indigo är fantastiskt intressant, den berättar om hur viktig en färg kan vara för handel och ekonomi världen över och det faktum att den använts för att smycka och skydda kroppen i tusentals år och att det fortfarande är så gör det hela än mer intressant.

Det blåa

Min ingång i ämnet var en sliten blå bomullströja, och jag lockades av det enkla och vardagliga i den blåa färgen, senare av de djupt mörkblå nyanser som indigon kunde ge. Blått anses vara en ärlig färg som signalerar lojalitet och beständiga värden, kanske kommer det från våra trogna följeslagare himmel och hav som håller världen samman.¹⁵

⁷ Vejde är också en växt och framställningen liknar indigons, men färgen är inte alls lika stark.

⁸ Sandberg, s. 28.

⁹ Sullivan, s. 20.

¹⁰ Ibid, s. 6.

¹¹ Jeans ”uppfanns” av Jacob Davies och Levi Strauss i San Francisco i mitten av 1800-talets andra hälft. Sullivan, s. 27.

¹² Sullivan, s. 112-118.

¹³ Balfour Paul, s. 87.

¹⁴ Ibid, s. 191 Citat ur Peter Beagle, *American Denim: A New Folk Art*, 1975, New York, s. 39-41.

¹⁵ Sullivan, s. 16.

Den indigoblå färgen har genom historien haft en hög status, den var något exklusivt och dyrt, ju mörkare blå desto finare. Indigons höga hållbarhet i förhållande till andra färger och dess förmåga att färga både vegetabiliska och animaliska fibrer gjorde den till en eftertraktad färg.¹⁶

Tuaregerna, det blå folket, i norra Afrika klär sig i stora indigofärgade tygstycken och där strävar man efter en djup blå färg, det blåa ska till och med färga huden. Tygerna är doppade väldigt många gånger och innehåller massor av överskottsfärg som hamnar på huden,¹⁷ ju mer blått ger desto mer status.¹⁸ Det här är en återkommande sanning i många av de kulturer som har färgat med indigo och det är kanske inte så konstigt med tanke på att det är mer kostsamt och tidskrävande att färga riktigt mörkt.

Mönster

Mönster på kläder kommer antagligen från traditionen att måla och tatuera kroppen. Från början använde man sig säkert av samma metod för att mönstra tyger.¹⁹ Någonstans har jag också läst att mönstring med hjälp av reservage²⁰ troligtvis uppstod genom att man råkade spilla lera på tyger som skulle färgas. Det är väldigt fascinerande att fundera kring hur alla de intrikata sätt som finns för att mönstra tyger har uppkommit och jag förundras över hur stark viljan till mönstring måste varit. Jag fick en aha-upplevelse när jag i *World Textiles* läste om hur plagg med stark ceremoniell betydelse ofta handmålats för att den energi och fokus man lade ner skulle föras över till textilen och ge den magiska krafter.

Många av de tyger färgade med indigo från hela världen jag tittat på är en del av mitt inspirationsmaterial. Hos tuaregerna fastnade jag för det extrema djupet i färgen och den glans som uppstår när tygerna bankas efter färgningen. Från yorubafolket i Nigeria har jag tagit med mig det geometriska och de olika blåa nyanserna som framträder i mönstringen. I Östeuropa har man också färgat med indigo och skapat mönstrade tyger som då kallas blåtryck trots att det handlar om vitt mönster på en blå botten. Det är ofta småmönstrade tyger med en stor kontrast mellan det vita och det blå.

Munkar i Kina och Japan och följare av islam i Sudan bär indigolappade kläder i en gest av ödmjukhet och sympati. Ett beteende som eskalerade och skapade ”mode” i att bära lappade kläder, ju mer lappar desto högre rang.²¹ Det här beteendet går igen och igen och jag undrar om vi idag ens funderar över varför vi har trasiga och lappade jeans på oss?

Samtida referenser

När jag sökte efter samtida referenser letade jag efter konstnärer och designers som arbetat med indigo men även med blått och på andra sätt som stämde med den visuella idéen. Både Chloés, Acne/Lanvins och Ralph Laurens kollektioner för våren 2010 innehöll mycket denim och var inspirerande. Hos Ralph Lauren är det slitna väldigt tydligt, många lappade och trasiga jeans men även klassiska jeansplagg som hängselbyxan fast i siden, är inslag som jag fastnade för. Siluetten och sättet att förstärka kroppens former tilltalade mig hos Givenchy.²²

¹⁶ Sandberg, s. 14.

¹⁷ Tänk på hur det är att ha ett par helt nya otvättade jeans, man blir ofta blå och får passa sig för vita soffor...

¹⁸ Balfour Paul, s. 199.

¹⁹ Jona Gillow och Bryan Sentance, *World Textiles*, 2000, Thames and Hudson, London, s. 12.

²⁰ Genom att trycka, måla eller spritsa en täckande pasta (vax, lera) på det ofärgade tyget eller genom att vika och binda om tyget innan man för ner det i färgbudet kan man skapa mönster, detta kallas reservage eller indirekta mönstringsmetoder. Hit hör bland annat shibori och ikat.

²¹ Balfour Paul, s. 205.

²² www.chloe.com, <http://shop.acnestudios.com/shop/women/lanvin-acne.html>, www.ralphlauren.com, www.givenchy.com.

Jag tittade på mängder med bilder av trasiga och slitna jeans och fascinerades över det enorma utbudet som finns på färdigslitet. Det amerikanska märket PRPS säljer jeans som ser ut att ha använts av en skogsarbetare som sen lagt dem i en gödselstack, och de är väldigt populära hos exempelvis hollywoodkändisar enligt deras hemsida.²³

Jag funderar över om det är en slags autenticitet man söker, en identitet att kliva i, men tror även komforten i ett par redan använda jeans lockar. Är det ett medvetet sätt att ge sig själv en tydligare bakgrund eller handlar det om ett utseende?



²³ <http://www.prpsgoods.com>.

Teknik och färgning – mitt eget praktiska arbete

Det första rent praktiska moment jag gjorde är ganska talande för hur jag tänkte att mitt projekt skulle bli: Jag skar till en enorm mängd med små vita lappar till alla framtida prover jag skulle göra, jag hade formulerat ett experimenterande projekt och jag ville vara väl förberedd!

Gösta Sandbergs bok *Indigo – en bok om blå textilier* har varit min bibel när det gäller den praktiska färgningen. Alla recept jag har använt är hämtade från den. Jag började med att sätta igång en liten hydrosulfitkyp²⁴ (kyp är färgarspråk för bad) för att se om de ingredienser som fanns på skolan fortfarande fungerade eftersom ingen färgat med indigo de senaste 10 åren. De fungerade utmärkt och det var en mäktig känsla att se de grönaktiga tygbitarna bli blåa i luften. Mina första prover blev en nyanskarta över hur färgen förändrades efter antal dopp och ett test på hur det blev om man bara höll ner halva tyget under ytan och sen lyfte den en bit för varje nytt dopp. Det enkla i effekten av de olika blåa nyanserna tilltalade mig på en gång.

En oro i arbetet har varit kemikalierna. De har varit helt nya för mig och jag har tyckt det varit svårt att veta hur de ska hanteras. Till exempel ska man inte hälla ut natriumhydrosulfid i avloppet enligt säkerhetsdatabladet. Men efter kontakt med Mia Olsson som arbetar med kurser i indigofärgning på bland annat Sätergläntan, och även håller i den färgkurs vi har här på Hdk, blir jag lite lugnad. Det handlar om så enormt små mängder att det inte är någon fara, och säkrast är att hälla ut det i avloppet eftersom det där blir renat på något sätt.

Mönsterskiss

Varvat med provfärgning och läsning skissade jag på mönster utifrån mina inspirationsbilder. I de östeuropeiska blåtrycken är ofta mönstren uppbyggda av prickar, beroende på att resultatet blir jämnare när reservagepastan inte måste täcka en så stor yta²⁵. Samtidigt som jag läste om detta började jag arbeta med bilder på hål som jag rasterade och det föll sig helt naturligt att använda den metoden för att skapa mönster, rasterprickarna borde fungera lika bra som blåtrycksprickarna. Jag tänkte och skissade på placeringen på kroppen, funderade på ett mönster som såg ut som ett par slitna jeans, men avfärdade snabbt idén som kändes lite för banal. Jag valde till slut ut några mönster att provtrycka med.

Provfärgning av mönster

De reservagepastor jag började med att testa var två olika förtjockningsmedel, gummi arabicum och gul dextrin, blandat med kaolin kaolinpulver (en lera) och med zinkvitt. Jag gjorde dessa tester mot bättre vetande, i väntan på en leverans av andra ingredienser. I instruktionerna om reservagepastorna stod det att de var bäst lämpade för tryck och inte särskilt bra för färgning, men jag ville se själv, få en insikt i hur indigon fungerade. Proverna blev inte lyckade, man såg knappt mönstret och jag kunde bara doppa ner tygerna en eller två gånger. Den typen av reservage jag började med att använda kallas mekaniska reservage och är vanliga i Afrika och i Asien, det är en pasta som genom sin ogenomtränglighet hindrar färgen att komma åt. De är ofta av vax, stärkelse av något slag och lera. Den andra typen av reservage kallas kemiskt reservage och har använts för blåtryck. Då bildar de kemiska substanser man har i pastan ogenomträngliga fällningar när tyget doppas ner i badet.²⁶ Misslyckadandet kan dels bero på att jag använde mig av en screenram, i de länder som använder mekaniska reservage används ofta schabloner eller pensel, och att det därför inte blev ett tillräckligt tjockt lager. Det kan också bero på att jag använde fel kyp, enligt Gösta Sandberg är en kyp på kalk och järnvitriol bättre när det gäller reservagestryckta tyger.²⁷

²⁴ Sandberg, s. 122-133

²⁵ Sandberg, s. 160.

²⁶ Ibid, s. 46-47.

²⁷ Ibid, s. 156.

De enda proverna som fick tillräcklig kontrast var de med vax men då skulle jag inte kunna använda mig av screentryck som jag hade tänkt. Eftersom jag hade idén om att min kollektion skulle vara uppbyggd av tryckta mönster fick jag börja fundera på andra sätta att skapa mönster. Kunde jag skapa ett mönster genom att doppa ner hela tyget som i mitt första prov? Skapa ränder i olika nyanser? Kunde jag doppa från olika håll, på snedden, upp och ner? Kunde jag rent fysiskt bygga upp ett mönster, något som skulle kunna representera tygets upplösning? Snitt som löste upp sig, fransar? Jag testade och skissade. Tänkte kring att en slitning ju är en skiftning i färg och representerar de olika stegen i indigons färgskala. Visualisering av slitning dök upp i huvudet.

Materialval

I mitt första utkast till projektbeskrivningen skrev jag att jag bara tänkte göra prover på siden. Jag tyckte att det var en bra begränsning eftersom jag är väldigt svag för fallet och känslan hos siden. Men jag ändrade mig och tog in bomull också, det är ju ändå det material jeans görs av och det kunde vara intressant att se skillnaden. De olika kvaliteterna jag valde att testa hade en sak gemensamt: deras glans och lyster. Något jag hämtade från de bankade tyger jag sett från Afrika och Asien.



Studiebesök i Världskulturmuseets magasin

Jag har läst någonstans att Gösta Sandberg har donerat sin samling med indigofärgade textilier till Världskulturmuseet här i Göteborg och kontaktade textilkonservatorn Anna Javér.²⁸ Museet har inte bara hans textilsamling utan hela hans bibliotek och pärmar med provfärgningar, och det kändes som jag snubblade över en riktig skatt.

När jag tittade igenom tygerna i samlingen insåg jag hur den där kontrasten jag sökt efter så klart är möjligt att få till. De östeuropeiska blåtrycken har alla en klar vithet mot en mörk botten. Då förstod också hur mycket det handlar om erfarenhet och gedigen praktisk kunskap och säkert hemliga reservagerecept som ärvt i generationer.

²⁸ På www.varldskulturmuseet.se kan man enkelt ansöka om ett studiebesök och ta del av samlingarna och biblioteket.

Bland proverna hittade jag en väldigt vacker bit tyg från Japan, en lappad och lagad bit med olika blåa nyanser, väldigt slitet och skört. Den påminde mig om den där stickade tröjan som satte igång allt. Då började jag känna att det var rätt att fokusera på det slitna. Men det var fortfarande mönster jag ville göra. Skulle jag inte klara av att färga med reservagepasta rent tekniskt? Hade jag rätt utrustning?

Provfärgning igen

Den här gången hade jag fått leverans på ingredienser till nya reservagepastor²⁹, så jag blandade till två nya efter Gösta Sandbergs recept men utan en ingrediens, kopparvitriol, eftersom det inte fanns i färgeriet och är miljöfarligt, så jag blandade i järnvitriol istället. Vitriol som vitriol tänkte jag. Inte helt korrekt och verkningslöst visade det sig. Jag satte även igång den andra sortens kyp med andra typer av kemikalier som löser indigon; släkt kalk och järnvitriol.³⁰ Proverna med de nya pastorna blev ändå bättre än de första, det fanns en större kontrast mellan mönster och botten, men det blev lite flammigt och en grönbrun nyans uppstod av järnvitriolen. Jag testade även att färga prover med de första reservagepastorna för att se om det fungerade bättre i den mildare kypen, men det var ingen större skillnad. Jag provade även att doppa tyger för att skapa ränder i den nya kypen men



²⁹ Sandberg, s. 149-155.

³⁰ Sandberg, s. 157.

kom fram till att det inte alls blir lika skarpa linjer som i hydrosulfitkypen. Jag har svårt att förstå varför, kanske beror det på att hydrosulfitkypen är varm och det binder lättare och snabbare till fibern.

När jag ändå höll på med provfärgning testade jag klorin och vitets utan större framgång.

Beslut

Efter halva tiden, vid mittredovisningen, kändes det som jag hade ringat in kärnan i mitt arbete; de mönster jag ville presentera skulle alla vara en visualisering av slitning. Det slitna ska få representera vår jakt på identitet, vår vilja att ikläda oss en roll eller ett sätt att ge oss en plats i gruppen. Jeansen ger människor ett sätt att berätta en historia, ibland kanske omedvetet genom att följa senaste trenden, men det är ändå ett medvetet val. Min bild av en slitning är att det är en skiftning i färgen och i tyget. Tid och tvätt gör att färgen och tyget ändras på utsatta ställen, en mörk kärna blir ljusare och ljusare, trådarna går av och det bildas hål. De visualiseringar av slitningar jag tänkte mig var; mönster av hål och slitningar, hur färgen försvinner - färgskiftningen, upplösningen av tyget - fransningen och snitt i flera lager tyg på varandra. En tanke om att utgå från så mörka nyanser som möjligt i mina mönster skulle på något vis kommentera forna dagars syn på indigo och den status de mörka nyanserna innebar.

Jag tog fram två olika mönster för screentryck som byggde på de rasterade hålen och slitningarna. Ett skapade jag av olika nyanser av slitet och oslitet jeanstyng, jag kopierade fyrkanter från olika bilder på jeans och gjorde ett mönster som började med ljusa "lappar" och slutade med mörka "lappar". Det andra rastermönstret byggde på bilden av ett hål.

Jag bestämde mig för att gå vidare med tre mönster och presentera dem på tre klänningar. För att vara så tydlig som möjligt och lägga fokus på mönstren valde jag att presentera dem på *en* klänningsmodell. De tre mönster jag valde att gå vidare med var; mönster av slitningar, mönster med fransar och mönster med ränder från dopkning. Jag har valt att kalla alla tre "mönster" även om alla inte är screentryckta utan en annan typ av mönstring.

En fundering vid den här tidpunkten handlade också om hur jag kunde få till den kontrast i det tryckta mönstret jag helst ville ha, ingen av de reservagepastor jag hade testat förutom vaxet gav rätt kontrast. Skulle jag kanske använda mig av vaxet? Visserligen skulle mönstret där jag doppade ner halva tyget få en stark kontrast. Jag funderade också över hur pass mörka nyanser av blått jag ville uppnå. Hur många doppningar kunde jag göra?

Nu började jag också fundera på hur jag praktiskt skulle lösa själva färgningen, jag var tvungen att hitta ett stort kärl så att jag kunde färga en hel klänningsbredd. Och för att inte behöva göra bad på flera hundra liter så skulle det gärna vara högt och smalt.

Studiebesök på Chalmers hos Per Lincoln

Under besöket på Världskulturmuseet fick jag ett tips på en indigointresserad kemist på Chalmers, Per Lincoln som arbetar med fysikalisk kemi och har hållit i en indigoworkshop under några år på Vetenskapsfestivalen här i Göteborg. Jag tillbringade en förmiddag hos honom och fick lite större förståelse för indigons kemiska uppbyggnad samt två burkar med kopparvitriol, den saknade ingrediensen till reservagepastorna. Kopparvitriol är som sagt inte särskilt bra för miljön men Per Lincoln övertygar mig om att den lilla mängd jag använder inte är så farligt i jämförelse med all den koppar som frigörs från alla kopparkoppar när det regnar och snöar. Jag bestämde mig för att testa. Det blev en enorm skillnad, helt plötsligt blev det vitt där reservaget suttit! Förklaringen Per Lincoln serverade mig var att kopparvitriolen är mildt oxiderande och när indigon försöker tränga förbi så blir den till sin olösliga form och kan inte binda till fibern.



I och med detta genombrott bestämde jag mig för att ha ett screentryckt mönster och struntade då i vaxet. Alla prover med den nya reservagepastan blev bra, jag kunde doppa ner tygerna upp till sju gånger utan att det blev så mycket genomsläpp. Nu hade jag hittat den kontrast jag var ute efter.

FÖRVERKLIGANDET

Innan jag kunde sätta i gång med de stora tygstyckena tog jag fram ett mönster till klänningen. Eftersom mitt färgkärl inte var stort nog var det bättre att ha färdiga delar att färga. Jag tog hjälp av en mönsterkonstruktör med att ta fram mönstret efter mina skisser. När jag skissade på klänningen utgick jag delvis från en siluett i mitt inspirationsmaterial men jag sökte också efter något så enkelt som möjligt, lite som en tavelduk tänkte jag, men tredimensionell. Klänningen blev helt rak, rundringad i halsen och fickor i sidan. När jag kom på att jag skulle behöva en knapp i ryggen dök en idé om kopparknappar upp, det skulle vara ytterligare en blinkning till jeansen.

Tiden som följde nu var fylld av olika praktiska förberedelser inför det stora förverkligandet. Jag hittade till slut mitt kärl, det blev en papperskorg i plast, egentligen inte stor nog men den fick duga. Jag klippte ut tyg, räknade ut hur stora baden skulle vara, byggde en ställning att fästa tygerna på och gjorde mer exakta skisser på mina mönster.

De tre tillsammans

Tanken med de tre mönstren till klänningarna jag valde att gå vidare med handlade dels om hur jag hade placerat mönstret på kroppen i mina skisser men också att det blev en bra fördelning mellan tekniker som jag tyckte sammanfattade indigons egenskaper och de tankar jag hade om slitningar.

Betoningen av kroppen blev som en rörelse med de tre klänningarna bredvid varandra. I den med de doppade ränderna markeras midjan av brottet mellan det blåa och det vita, i den med fransar sker händelsen på kroppens överdel i form av en bröstplatta och i slitningsmönstret betonas nederdelen i en rörelse lite snett uppåt. För att förtydliga idén om att presentera mina mönster på en likadan modell valde jag till slut att använda i princip samma slags tyg. Valet föll på ett tunt silke satintyg och ett liknande tyg som var sandtvättat, båda med underbart fall och lyster.

Mönster 1 - Doppade ränder

Mönstret och klänningen har känts självklart från början, det är en tydlig berättelse om indigons nyanser och om hur färgen skiftar från det mörkaste till det ljusaste. Hur tygets slits från mörkt till ljust. Att det just blev varianten med markeringen av midjan berodde delvis på att det var den mest praktiskt genomförbara. Skulle jag doppa snett och från sidan skulle jag behöva ett mycket större kärl.

Jag skissade fram hur mycket ränderna skulle öka för varje dopp och kom fram till att det var mest intressant med en gradvis ökning. Jag gjorde några prover på smala remsor innan jag doppade ner de stora styckena. Genomförandet var mycket svårare än jag hade tänkt; jag var tvungen att mäta och vara väldigt exakt eftersom alla delar inte kunde färgas på en gång. Den vita delen av tyget var tvunget att skyddas mot fläckar och jag var väldigt nervös under hela förloppet. Med en blomspruta i ena handen, för att hålla tygerna fuktiga och förhindra att färgen kröp uppåt och skapade fula fällningar, och en ständig blick på klockan, för att doppen skulle bli lika långa, vankade jag runt i färgköket och svettades och väntade. Allt som allt blev det åtta dopp, alltså åtta ränder.

Resultatet blev ungefär som jag hade tänkt mig, ränderna blev lite vågiga beroende på min ställning skulle jag tro och att det var svårt att hänga tyget helt vågrätt överallt. Eftersom ärmarna har samma slags ränder ser det verkligen ut som om hela kroppen har blivit neddoppad i färgbadet. Det var någon som sa att det var väldigt pedagogiskt och tydligt. Den tanken gillar jag. Mitt forskningsresultat fast i klänningsform.

Skulle jag göra om det skulle jag börja doppningen högre upp och låta ränderna vara lite bredare.

Mönster 2 - Fransar

Fransarna handlade det om tygets upplösning, trådar som går av, fransiga jeans. Mönstret med fransarna skulle vara den fysiska slitningen men i en slags uppförstorad variant. Mina fransar har från början varit cirka två centimeter breda och fem centimeter höga och skulle vara placerade bredvid varandra i nyansrader, även där med en tanke om att presentera nyanseringen tydligt. Jag fick rådet att det borde hända något mer i den klänningen, den fick inte bli en upprepning av den med doppade ränder. Jag höll med, och skissade vidare. och kom fram till att i stället blanda de olika nyanserna i raderna och även storlekarna på fransarna

skulle varieras. Jag ville komma åt en mer organisk känsla. Formen på klänningsbrösten skulle också fortsätta ner en bit på ryggen.

Grunden i klänningen skulle bli mörkt blå och mönstret på bröstet skulle få olika nyanser. Jag doppade ner grunden sju gånger med tanken att det skulle skilja sig i nyans från de mörkaste av de doppade ränderna. Delarna till fransarna skulle också komma från de här sju doppen, en nyans för varje dopp.

Sjelva mönsterskapande till klänningen gjorde jag på en docka i syateljén. Jag skar till snedremсор³¹ av alla nyanser och av resterna från det screentryckta mönstret, för att koppla ihop dem ytterligare. Det blev snedremсор just för att de inte skulle bli alltför fransiga, en viss fransighet ville jag åt, det hörde till uttrycket, och det blev en bra känsla på dem. Fransarna blev också en representant för alla provlappar jag gjort under projektet. Sen byggde jag ihop kompositionen och sydde fast allt. Jag tyckte att jag fick bra balans mellan de ljusa och de mörka nyanserna.

Mönster 3 - Slitna lappar

Det mönster jag valde byggde på olika rasterade lappar från jeans, som tonades i ljusa lappar nerifrån och mörkare uppåt. Jag ville presentera en gradvis slitning och använda tyget i sig som underlag för mönstret. Det skulle bidra till att förtydliga min idé. Rasterprickarna och bearbetningen i datorn gav mönstret ett uppdaterat uttryck samtidigt som det pratade med de gamla blåtrycken. Mönstret anpassades till hela klänningen. Jag var väldigt nöjd tills jag skrev ut det och klippte ut framstycket och satte upp det på en docka. Då såg jag att det var för kantigt och för mycket vitt, men för att ändå ge det en chans gjorde jag ett provtryck som jag blev väldigt missnöjd med. Jag tyckte det såg för mycket ut som ett lapptäcke. Så jag började lösa upp lapparna och ta bort lappar med mycket vitt, jag förstörde lapparna och skrev ut allt igen och satte på en docka. Det blev en vända till och ytterligare förstoring innan jag kände mig nöjd.



³¹ I 45° vinkling mot trådraken.

Min intention med mönstret var att det skulle doppas sex gånger. Jag ville att den skulle skilja sig från de andra och trodde att det var vad reservagepastan skulle klara av innan den började lösas upp. I mina prover fungerade sex dopp bra, det blev en fin kontrast mellan det vita och det blåa.

När man färgar in reservagestryckta tyger ska de hänga fritt i en ställning som kan sänkas ner i badet. I blåtrycksfärgerier ser de ut som ett stort hjul med krokar i. Där kan flera meter tyg hängas upp med tyngder i nederkanten för att förhindra att de flyter upp och fastnar i varandra.³²

Det här var tyvärr ingen utrustning jag hade och i en optimistisk anda tänkte jag att min ställning och papperskorg skulle fungera fint. Men efter ett dopp såg det ut som reservagepastan började lösa upp sig, tyget fick inte heller plats och hade vikt sig på vissa ställen, det såg helt enkelt inte alls bra ut och jag bestämde mig för att avbryta och bara göra ett dopp på varje del. Jag resonerade att det var bättre att jag fick ett mönster som var tydligt och oskadat än att kanske förstöra det helt genom att fortsätta. När jag hade tvättat ur mina tyger och de fått torka hängde jag upp de på väggen och på en docka. Jag blev så fruktansvärt missnöjd med resultatet, det skar sig mot de andra tygerna och mönstret som jag hade varit nöjd med såg bara fånigt och blaskigt ut.

Nu kom en riktig kris. Jag ifrågasatte hela mitt arbete och förkastade allt. Någonstans i allt det svarta tänkte jag att det är en del av processen. Ingen tröst direkt, men i alla fall något att klamra sig fast vid. Med lite hjälp tog jag mig upp igen och kom på en lösning som kunde passa in i mitt arbete. Jag hade inte tid att göra om trycket och färgningen, jag var ju tvungen att sy ihop klänningarna också, och troligtvis skulle det inte bli bättre eftersom jag fortfarande hade samma utrustning. Min tanke om ett mönster med vax dök upp igen men även den idén skulle ta allt för lång tid att genomföra och jag tyckte att det kändes som att börja om igen eftersom jag inte hade bearbetat den idén på samma sätt som de andra. En annan tanke var att doppa delarna så många gånger att mönstret försvann och på det sättet få en helt mörkblå klänning, en grund att själv slita in och ett mönsterskapande på sikt. Det här var en gammal idé och skulle kunna vara en utveckling av



³² Sandberg, s. 54.

projektet i framtiden. Men det screentryckta mönstret hade varit en så viktig del av idén från början så det kändes som ett för stort misslyckande att helt ta bort den. Lösningen blev att doppa ner tyget en gång till. På det sättet blev det en mörkare nyans på både botten och mönster. Min idé om ett kontrastrikt mönster byttes ut till en idé om ett kontrastsvagt istället. Alltså ett misslyckande då resultatet inte alls blev som jag hade tänkt mig men det kunde ändå passa in i mitt arbete. I det nya mönstret såg jag den gamla slitna tröjan som allt hade börjat med, svaga skiftningar som ger ett djup och en berättelse om användaren. På håll ser man bara ljusa fläckar men kommer man närmre träder mönstret fram. Tillsammans med de andra klänningarna tyckte jag att färgen blev riktigt bra, det blev en nyans mellan de andra två.

Knappar

Den sista detaljen blev knappar i koppar som jag sågade ut i metallverkstaden. Formen är en riktigt klassisk knapp, helt platt och rund med två hål. Jag ville att de liksom klänningarna skulle vara så enkla som möjligt. Resultatet blev väldigt bra och passade verkligen till klänningarna.

REFLEKTION

När jag precis hade blivit klar och tittade på resultatet av mina tio veckors arbete kändes det väldigt konstigt, en känsla av att det inte var nog dök upp. Var det här det enda jag kunde åstadkomma? Långsamt tog jag in resultatet och började acceptera det, tycka om det och se att jag faktiskt genomfört det jag hade tänkt.

Med mina tre klänningar har jag sammanfattat mina reflektioner och tankar om indigo och slitning. Utifrån hur jeans och slitningar förhåller sig till status och identitet har mina mönster, färgningen och slutligen mina klänningar vuxit fram och blivit en helhet.

Nu när jag närmar mig slutet av både rapporten och arbetet känner jag en tillfredsställelse med all den kunskap jag har samlat, både om mig själv och rent teoretiskt om indigo och färgning.

För varje större arbete jag har gjort har jag lärt mig mer och mer om min process. Jag brukar var väldigt entusiastisk i början och älskar att göra research, att få sätta ihop ett koncept kring materialet att ta itu med. I det här arbetet kunde jag verkligen läsa in mig på helt nytt ämne.

I tidigare arbeten har jag planerat in mycket skisstid innan det praktiska arbetet men ofta upptäckt att jag fått massa idéer av att arbeta rent praktiskt. Därför ville jag i det här arbetet verkligen planera in det "praktiska skissandet" tidigt i processen. Jag tror att det här arbetssättet passar mig väldigt bra men jag måste vara beredd på att det kan bli ett helt annat resultat än jag hade tänkt mig. Det har varit svårt är att gå från den lilla skissen till det stora plagget, att inse att något som ser bra ut i skissboken inte alls behöver bli det i verkligheten. Att försöka ta in det färdiga resultatet och göra även det till sitt var något jag tyckte var svårt.

När jag läser igenom min projektbeskrivning tycker jag att jag har uppnått min målsättning och lyckats svara på några av mina frågor. En fråga jag ställde vilken jag har funderat lite kring är: *Kan jag genom att följa indigon, genom jeansen och modet omkring, förstå något om synen på vår kropp idag?* Det är en svår fråga som jag inte har svaret på. Har jag förstått något om synen på vår kropp idag? Hur *kan* man förstå det? Jag tror att jag snarare har blivit mer oförstående. Jag har svårt att förstå hur man kan köpa vissa av de jeans som finns. Hur kan man vilja iklä sig en så stark personlighet, som det när man tänker efter, faktiskt är? Jag tänker på vad jeansen skulle ha varit med om i fall de hade slitits på riktigt, det hade varit helt vansinnigt att vara den personen. Jag kan bli så frustrerad av att det inte är på riktigt, hur kan man vilja vara så uppenbart på låtsas? Är det så att man inte

tänker på det alls? Är det bara något visuellt? Det här gör mig väldigt nyfiken, jag vill gärna förstå mer. I en av mina böcker läser jag om det japanska begreppet wabi sabi, som handlar om den fysiska världens naturliga förfall och hur man inte ska sörja förfallet utan beundra det.³³ Kan det här vara en ledtråd, wabi sabi fast i raketfart?

Så snart som möjligt ska jag få hjälp av en fotograf och ta bra miljöbilder med klänningarna, det känns viktigt med fler bilder på en kropp och med en berättelse. Jag känner jag att jag skulle vilja gå vidare med det här arbetet, det finns mycket kvar att utforska. Jag skulle vilja besöka nordens enda blåtryckare, norrmannen Axel Becker³⁴ och andra länder som färgar med indigo. Det finns fler klänningar att göra och jag tänkte börja med klänningen helt i blått, den jag skulle använda och få ett naturligt slitage på. De fina kopparknapparna som skulle kunna bli smycken. I framtiden skulle jag vilja använda mig av mina resultat för att ta fram producerbara mönster, kanske för digitaltryck? Ett möte mellan en 5000 år gammal tradition och en med med 20 år bakom sig.

³³ Sullivan, s. 194

³⁴ www.axelbecker.info

—
Detaljbilder på
Fransar, Doppade
ränder och Slitna
lappar.













LITTERATURLISTA

- Balfour Paul, Jenny, *Indigo*, 1998, British Museum Press, London
- Gillow, Jona och Sentance, Bryan, *World Textiles*, 2000, Thames and Hudson, London
- Marsh, Graham och Trynka, Paul, *Denim – from Cowboys to Catwalks, a Visual History of the World's Most Legendary Fabric*, 2002, Aurum Press Limited, London
- Nessle, Lena, *Jeans och blå naglar – en bok om indigo*, 2006, Östasiatiska museet, Stockholm och Textilmuseet, Borås
- Prideaux, Vivien, *A Handbook of Indigo Dyeing*, 2003, Serch Press, Kent
- Sandberg, Gösta, *Indigo – en bok om blå textilier*, 1986, Nordstedts, Stockholm
- Sullivan, James, *Jeans – a Cultural History of an American Icon*, 2006, Gotham Books, New York

BILDFÖRTECKNING

Sida 4: 2: www.givenchy.com, 3 och 5: Danska tidningen Cover, 6: <http://shop.acnestudios.com/shop/women/lanvin-acne.html>

Sida 6: Indigofera Tinctoria: commons.wikimedia.org

Sida 9: 1: Balfour Paul, Jenny, *Indigo*, 1998, British Museum Press, London, s. 86

2: Slitna PRPS jeans, <http://i164.photobucket.com/albums/u35/undercoverism1/prps/1-2.gif>

3: www.chloé.com 4: www.ralphlauren.com 5: Balfour Paul, s. 199 6: *ibid*, s. 135

7: *ibid*, s. 200, 8: Sandberg, Gösta, *Indigo – en bok om blå textilier*, 1986, Nordstedts, Stockholm, s. 61, 9: Balfour Paul, s. 80, 10: Sandberg, s.57

Sida 25: Fotograf Hanna Ezzi

Alla övriga bilder är tagna av mig.